

Ludvig Holberg

Niilo Klimin
maanalainen matka

ntamo

NIILLO KLIMIN
MAANALAINEN MATKA

Alkuperäisteos “Nicolai Climii iter subterraneum” ilmestyi v. 1741.

Suomentanut ruotsin kielestä Arvo Lempiranta.
Suomennos painettu 1884 Nikolainkaupungissa,
Vaasan Painoyhtiön kirjapainossa.
Alkuperäinen kustantaja Vaasan Painoyhtiö.

Näköispainos ntamo 2012

ISBN 978-952-215-264-0

Valmistaja:

BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

www.ntamo.net

NIILO KLIMIN
MAANALAINEN MATKA

KIRJOITTANUT
LUDVIG HOLBERG

LUKIJALLE!

Kaksi vuosisataa on kulunut siitä, kun Ludviikki Holberg, epäilemättä muuan kahdeksannentoista vuosisadan nerokkaimpia kirjailijoita, näki päivän valon. Ja vielä tänä päivänä ovat useimmat tämän tanskalaisen kirjaniekan kirjallisista tuotteista suomalaiselle yleisölle oudot. Meidän tietääksemme löytyy ainoasti kolme hänen teoksistansa Suomen kielelle käännettyinä, nimittäin “Erasmus Montanus”, “Jeppe Niilonpoika”, ja “Ei ole aikaa”, paitsi eräs pienempi, nimittäin, “Arapian pulveria”. Mutta hänen suurimmat mestariteoksensa, hänen näytelmänsä, miksä etusijan anastavat, sekä myös hnen kertomukselliset ivateoksensa aiksa virheistä, joihin viimeksi mainittuihin on parhaimpien joukkoon kuuluvana luettava “Niilo Klimin maanalainen matka”, ovat tähän saakka olleet htäällä vieraat, mikä kyllä on valitettavana tosisiekkana pidettävä. Tämän älyten olemme päättäneet suomalaisessa puvussa tämän teoksen julkaisemisella antaa suomalaiselle kirjallisuudelle arvokkaan lisän ja samalla arvollisesti juhlistaa 200:n vuotista muistoa siitä miehestä, joka neronsa voimalla on tehnyt vanhuudelle murroksen ja raiwannut tien uusille ja vapaamielisille aatteille, ei ainoasti isänmaassansa Tanskassa, vaan kaikissa pohjoisissa maissa, niin, Euroopassa.

Tosin on totta että tämä ivalliseen tapaan koottu teos, omintakeisine käsityksineen valtiosta, kirkosta j.n.e. saattaa näyttää ja näyttääkin vanhentuneelta meidän pitkälle edenneessä aikakaudessamme. Pintapuolinen katsoja saattanee nyt enään pitää sen arvon vähäpätöisenä. Kuitenkin on tammöinen katsantotapa varsin väärä. Sillä se päämäärä, jonka Holberg on pannut eteensä tässä, niikuin melkein kaikessa runoilemisessansa, on ruoskimalla aikansa järjettömyyksiä, sen takaperäisiä tapoja ja tottumuksia, sen orjallista nöyrytmistä yleisön tuomiolle, ollut temmata se ennakkoluuloistansa. Hänen “Niilio Klimiänsä”, joka käsittelee näitä aineita ja antaa lisän aikansa tuntemiselle, on sentähden pidettävä ensimmäisen luokan kirjallishistoriallisena tuotteena, millä kaikkina aikoina on pysyväinen arvonsa. Me jätämme lukija itse tehtäväksi tarkemmin määritellä arvostelunsa tästä merkittävästä kirjallisuuden hedelmästä, ja me olemme vakuutetut siitä, että jokainen, jolla on jotakin tarkkanäköisyyttä, epäilemättä keksii tuon syvän vakavuuden ja ylevän siveellisyyden, mikä tämän ivan takana piikee. – Ennenkun jätämme tämän suomennoksen lukijan käsiin, tahdomme me kuitenkin ensin antaa

seuraavat tärkeimmät elämäkerralliset tiedot tekijän vaiheista rikkaasta elämästä.

Ludviikki Holberg syntyi 3:nä päivänä Joulukuuta 1684 Bergenin kaupungissa Norjassa. Hänen isänsä, Kristen Nielssen Holberg, oli halvasta rengistä ja sotamiehestä palvellut itsensä everstiluutnantiksi; äidin nimi oli Kaarina Lem, Bergenin pispän, Munthen, tyttären tytär. Ajan tapaan kirjoitettiin nuori Ludviikki, joka oli nuorimpia kahdestatoista sisaruksesta, isänsä rykmenttiin. Tuskin kymmenen vuotiaana oli hän jo orpo; ja kun ei häntä sotatoimi miellyttänyt, pani muuan hänen enonsa, Pederi Lem, joka vanhempain kuoltua oli ottanut pojan huostaansa, hänet kouluun Bergeniin. Luku kävi rivakkaasti ja jo v. 1702 otti hän ylioppilastutkintonsa Kööpenhaminista. Kuitenkaan hän ei rahojen puutteen tähden saattanut oitis ruveta yliopistossa opintoja harjoittamaan. Hän tutki kuitenkin ahkeruudella ja menestyksellä jumaluusoppia ja uusia kieliä ja saattoi jo v. 1704 korkeimmalla arvosanalla suorittaa papillisen virkatutkinnon. Mutta rahat olivat lopussa; hänen täytyi ottaa kotiopettajantoimen vastaan lehtori Smediltä Bergenistä. Tämä oli paljon kulkenut mies, jonka päiväkirjan tapaan tehtyjä matkakertomuksia Holberg suurimmalla mielihalulla tukieli. Ja jota enemmän hän luki sitä suuremmaksi tuli halunsa itse saada katsella maailmaa omaa maatansa ulompana. Hän rupesi sentähden kokoomaan kaikki mitä hän suinkin voi, saadakseen lähteä ulkomaille ja saatuansa kokoon noin 60 riksiä lähti hän matkalle ja ohjasi kulkuunsa Hollantiin. Niinkuin näemme ei hänellä liikoja rahoja tällaiselle matkalle ollut, eikä tavallinen ihminen olisi uskaltanutkaan näin vähin varoin lähteä matkalle. Mutta Holberg ei ollut niitä jotka toivottomuuteen syöksyivät hän toivoi ansaitsevansa jotakin, opettamalla vieraita kieliä. Ja lisäksi oli hänellä murtamaton luonto; mitä hän kerran oli päähänsä saanut, se pysyi siellä.

Vuoden hän olekseli Amsterdamissa. Sieltä täytyi hänen lääkärin määräyksestä lähteä kylvyille Aakeniin, johon saapuessaan hänellä oli 6 riksiä taskussaan. Täällä eli hän niin säästävästi kuin ylioppilas konsanaan on elänyt, mutta minne mennä 6:lla riksiä ja sairaalla, työhön kykenemättömällä ruumiilla? Hätä hänen silloin pakoitti tekoon, jota hänen tukala tilansa tosin penseyttää, mutta jota siveelliseltä kannalta katsoen ei kuitenkaan saateta puolustaa. Kun rahapulansa oli suurimmallaan, eikä hänellä ollut keinoa vuokransa maksamiseen, koetti hän nimittäin karata pois maksamatta. Hän oli kuitenkin, niinkuin hän itse sanoo, "kepuli tähän työhön", minkätähden isäntä saikin hänen kiinni ja hänen täytyi maksaa joka äyrin. Jalkasin ja sanomattomia hankaluuksia kärsien, sairaana sekä ruumiinsa että sielunsa puolesta, lähti hän takasin Amsterdamiin. Tällä hän sai rahaa kotomatkaansa ja lähti niin Kristianssandiin; sukulaistensa ja ystäviensä luo Bergeniin hän

ei uskaltanut mennä, peljäten joutuvansa heidän pilkkansa esineeksi.

Kristianssandista hän tuli tutuksi erään Tornhjemiläisen ylioppilaan, Kristeni Briksin kanssa, joka vei hänen kaupungin etevimpiin porvaris-perheisiin, joiden lapsille hän sai ruveta opettamaan kieliä. Ja hänen maineensa kielen opettajan kasvoi joka päivä ja samaten myös oppilasten luku. Niin oli hän kevääsen v. 1706 taas säästänyt niin paljon rahoja, että hän Briksin kanssa saattoi lähteä Englantiin. Täällä, Oksfordin yliopistossa, tutki hän ahkerasti kaksi vuotta, käyttäen lomaa ainoastaan kahdesti jalkasin Lontoossa käydessään. Säästävästi hän kuitenkin sai elää. Välttämättömiin menoihinsa sai hän rahaa kielien ja soitannon opettamisella. Hän oli nimittäin jotenkin taitava huilun soittaja, ja otettiin jäseneksi erääseen seuraan nimeltä: "the musical club"; näin saavutti hän kaikkien luottamuksen ja toveriensa ystävyiden.

Kesällä v. 1708 tapaamme me jälleen Holbergin Kyöpenhaminassa yksityisenä luennonpitäjänä lukuisalle, vaan ei juuri kiitolliselle kuulijakunnalle. Sillä kyllä kaikki tarkkuudella seurasivat hänen luentojansa, mutta makson tullessa kysymykseen lähtivät useimmat oppisalista. Sitte lähti hän taas samana vuonna syksyllä Saksanmaalle vieden muassaan erään nuoren ylioppilaan Leipsigiin kasvatettavaksi. Hän käsi myös Hallessa ja palasi alkupuolelta v:ta 1709 Kyöpenhaminaan.

Nyt loppuivat ajaksi hänen matkailemisensa. Hän sai nimittäinen vuodeksi kotiopettajan paikan erään varakkaan Amiraali Gjedden luona, joka hänellehankki pääsön n.k. "Barkin kollegiumiin", missä hän vapaasti sai täyden elannon. Neljä vuotta oleskeli hän täällä ja sillaikaa julkasi hän ensimmäiset teoksensa, joka koskivat historiallisia aineita; niistä mainittakoon teos Kristiani IV:n ja Fredrikki III:n hallituksen ajasta, mikä käsikirjoituksena jätettiin hallitsevalle kuninkaalle Fredrikki IV:nnele, joka niin mielistyi tähän että Holberg v. 1714 nimitettiin ylimääräiseksi professoriksi ja sai 100:n riksin suuruisen vuotuisen apurahan, joka velvoitti hänen oleskelemaan jossakin ulkomaan protestanttisessa yliopistossa. Holberg lähti mielellänsä matkaan, vaan ei mihinkään protestanttiseen yliopistoon. Hän oli Englannissa mielistynyt historiallisiin tutkimisiin ja lähti nyt niitä jatkamaan Pariisiin, jossa hän tällä kertaa viipyi kaksi vuotta kooten kokemuksia joka varmaankin keijuiivat hänen mielessään Niilo Klimiä kirjoittaessaan. Pariisista hän matkusti Roomaan Lyonin ja Genuan kautta. Täällä olivat varansa jälleen ylen vähissä, niin että hänen usein saattoi nähdä liikuttavan kauhaa padassa yhdellä kädellensä ja toisella tekevän muistiinpanoja paperille; hän oli melkein kurjassa tilassa. Mutta jos Ludviikkimme tähän saakka olisin saanut kaikellaisia vastuksia kärsiä, eivät ne olleet mitäkään ver-raten niihin, joita hän, kuten tavallisesti jalkasin kulkeissaan, sai kokea

palausmatkallansa Roomasta. Taistellen tautia ja köyhyyttä vastaan laahasi hän itseänsä Apenniinien ja Alppien poikki Sawoyenin kautta Pariisiin, jossa hän turhaan etsi lääkettä kiusaavan vilutautinsa poistamiseksi. Siitä hän kuitenkin pääsi, edelleen kulkeissansa kotiopäin ja poiketessaan Amsterdamiin, missä hän myös sai lainata vähän rahoja ja pääsi taas onnellisesti Hampurin kautta Kyöpenhaminaan v. 1717. Tämä oli hänen viimeinen matkansa, mutta se oli hänelle myös runsaimmat kokemukset antanut. Nyt alkaa hänelle levollisempi elämä täynnä tärkeätä ja merkittävätä vaikutusta tieteen, taiteen ja kirjallisuuden palveluksessa.

Kohta kotiotulonsa perästä nimitettiin Holberg metafysiikan eli viisausoffin professoriksi. Tämä aine ei ollut ensinkään hänen mieleensä, vaikka sitä tiedettä silloin pidettiin suuressa arvossa. Hän otti sen kuitenkin vastaan mieluummin kuin nälkään kuoleminen. Ja kukapa hänen sijassaan olisi toisin tehnyt!

Nyt oli siis Holberg saanut ei ainoasti professorin nimen vaan tulotkin, joten hän pääsi velkojensa maksamisen tilaisuuteen ja sai elää huoletonta elämää. "Ei niin hyvää ettei sitä paha seuraa", sanotaan, ja niin kävi tässäkin. Holbergin virkaveljet tiesivät hyvästi, ettei metafysiikka ollut hänen parhaita puoliansa, jonka tähden häntä kaikkialla kohtasi pilkallisia ja kateellisia katseita. Eivätkä hänen vastustajansa vajenneet sittekään kun Holberg v. 1718 tuli latinan kielen professoriksi. Tässäkin aineessa pidettiin hänen tietonsa aliarvoisina. Ja miksi? Siksi että hän kirjoituksissaan mieluummin käytti tanskalaista äidinkieltänsä kuin tavallisesti käytettyä latinaa; siksi että hän, sydämensä pohjasta rakastaen omaa äidinkieltänsä oli päättänyt kokonansa omistautua sen viljelemiselle ja kehittämiselle, mutta sitä vastoin latinan kielestä oli usein sanonut, että se oli kuollut kieli jota hän oli oppinut ainoasti välttämättömyyden tähden, ei muun vuoksi. Kuitenkaan ei kukaan puolueeton saata moittia hänen tietojansa latinan kielessä ja varsin varmaa on, että hän sitä tunsii enemmän kuin metafysiikkaa. Ja onpa hän kirjoittanutkin useat teoksensa latinan kielellä. Hänen "epistolansa", Niilo Klimin matka, tavalliset vuosiväitökset Barkin collegiumista y.m.m. teokset ovat kirjoitettu latinaksi.

Suurimman kirjallisen vaikutuksensa toimitti Holberg vv. 1718-1728. Tällä ajalla kirjoitti hän ensimmäisen suuren ivallisen teoksensa, Pietari Parsin, ja useimmat huvinäytelmänsä. Pietari Parsista hän sattuvasti ruoskii aikansa suhteita. Harvat kuitenkin oikein älyivät tämän mestariteoksen päätarkoitusta; sitä, että hän siinä löi iskujansa yleiseen henkilöitä tarkoittamatt; moni luuli Holbergin heitä tarkoittavan ja etsivät kaikin tavoin kosta hänelle. Kun eivät he voineet muuta tehdä anovat he, että pyöveli määrättäisiin tämä teos roviolapoltamaan (sic!). Fredrikki IV:n valistuneen käsityksen kautta tästä teok-

sesta ei sen tarvinnut tätä marttyyriutta kuitenkaan kärsiä.

Ensimmäiset huvinäytelmänsä kirjoitti Holberg v. 1720. Tähän yritykseen yllytti häntä ennen kaikkia hänen palava rakkautensa isänmaahan, kansaan ja äidinkieleen; nämä hän, oikeana, kunnan kansalaisena, piti pyhimpänä omaisuutensa. Käsittäen näytelmän suuren merkityksen valistuksen välikappaleena, ei hän saattanut kärsiä sitä, että Talian temppeliportit paiskattiin auki ylhäisille, mutta olivat suljettuina jokaiselle joka ei osannut – ranskan tai saksan kieltä. Muutamien vaikuttavien henkilöitten auttamana onnistui hänen saada eräälle ranskalaiselle näyttelijälle, jonka nimi oli Montaigne, hankituksi luvan Kööpenhaminassa avata teatterin, jolla ainoasti tanskalaisia näytelmäteoksia piti näyteltävän. Tämä tapahtui v. 1720. Seitsemän vuotta eteenpäin teatteri kannatti itseänsä jotenkin hyvin; varsinkin piti sen näytelmävaroista huolta Holberg, joka “nyt sai halun, muiden kansojen esimerkkiä seuraten, kirjoittaa muutamia komedioita äidinkielellä”, ja ennenkuin v. 1722 oli umpeen kulunut, oli viisi ensimmäistä hänen kirjoittamaansa näytelmää jo näytelty. Vuotta myöhemmin oli hänellä valmiina kymmenen uutta näytelmää, joista mainittakoon “Ulysses fraa Ithaka”, sekä suomeksi jo käännettyt “Ei ole aikaa” ja “Erasmus Montanus”. “Jeppe Niilonpoika” ilmestyi jo ensimmäisten joukossa. Kaikkiansa on Holberg kirjoittanut 32 näytelmää. V. 1727 näyteltiin hänen viimeinen näytelmänsä, “Tanskalaisen komedian hautajaiset”. Sitte suljettiin teatteri, osaksi Kristian V:n valtaistuimelle nousemisen, osaksi rahanpuutteen tähden.

Kaikkien hänen näytelmiensä pohjassa tavataan syvä pyrkimys aikaa uudesta muodostamaan; kaikessa, mitä hän on kirjoittanut, kaikuu muutoksen, parannuksen, edistyksen sotahuuto. Sitä paitsi ovat hänen näytelmänsä yleinen arvollisuus lisänsä Tanskan kansan ja sivistyselön tuntemiseen.

V. 1730 nimitettiin Holberg historian professoriksi mistä ajasta ruveten hän omistautuu historialliselle kirjallisuudelle. Muutama näytelmä, “Nicolai Climii iter subterraneum” (tämä teos) ilmestyi kuitenkin tällä ajalla. Kuitenkin on luultavaa, että viimeksi mainittu on kirjoitettu jo aikoja ennen ilmestymistänsä, joka tapahtui 1741.

Holbergin historiallisista teoksista mainittakoon “Tanskan valtakunnan historia” (1732-1735) ja “kirkkohistoria” (1738). Sitä paitsi on hän meille jättänyt “Siveellisiä ajatuksia” (1744) ja “Epistolia” (1748-1754) - - -

Semmoinen oli pääasiallisesti sen miehen elämä ja vaikutus, jonka nero-kasta, tietä murtavata työtä isänmaan ja ihmiskunnan palveluksesta ei aikojen aikoina unhoteta.

Ludviikki Holberg kuoli 28:nä päivänä Tammikuuta v. 1754 aamulla. Kun lääkäri hänelle ilmoitti hänen kuolinhetkensä jo olevan lähellä, vastasi hän levollisesti ja vakaasti: “Onpa hyvä että minä kaiken elämäni ajalla olen

kokenut olla hyvädyllinen kansalainen isänmaassani; minä sentähden mielläni kuolen, kun havaitsen etteivät sieluni voimat minua enään auta.”

Mitä suomennokseen tulee, olen siinä vierasten sanojen, varsinkin tieteellisten nimien suhteen noudattanut sitä, että semmoisia sanoja, jotka jo ovat kansaan perehtyneet, olen pysyttänyt alkuperäisinä, mutta harvinaisemat olen suomeksi kirjoittanut. Teoksesta löytyvät kuvituksen rakentamat nimet ovat, kun niitä ensi kerran mainitaan, painetut latinalaisilla kirjaimilla, että lukijan on helpompi siten erottaa ne todellisista nimistä. – Tietysti tämmöisen teoksen suomentaminen oikeastansa kysyisi suurempaa kykyä, kuin minulla on tarjona mutta kun suuremmat vaikenivat uskalsin minä siihen ryhtyä, ja olen vakuutettu siitä, että valistunut lukija hyvän tarkoitukseni tähden penseydellä arvostelee tätä yritystäni kun sen nyt jätän suotuisan lukijakunnan käsiin.

Vaasassa, Joulukuussa 1884.

Arvo Lempiranta.

Ludvig Holbergin Niilo Klimin maanalainen matka (ilm. 1741) on varhaisimpia Suomessa ilmestyneitä scifi-kirjoja. Se kertoo tuoreen maisteri Niilo Klimin putoamisesta maan keskipisteessä olevalle Carrus-planeetalle, jota hallitsevat liikuntakykyiset ja älykkäät puut. Seikkailullaan Niilo Klim kohoaa lopulta koko maankuoren yksinvaltiaaksi.

Niilo Klimin maanalainen matka on Voltairen Candiden kaltainen yhteiskuntasatiiri – ja yli 300 vuoden iästään huolimatta piikikäs ja älykäs seikkailukertomus.

Suomennos vuodelta 1884.

näköispainos ntamo 2012

9 789522 152640 >
www.ntamo.net